

**DİVAN EDEBİYATI COĞRAFYASINDAN ESİNTİLER, BATISLAM, HANİFE DİLEK, ÜRÜN
YAYINLARI, ANKARA 2023, 196 s.**

Breezes from the Geography of Divan Literature, Batislam, Hanife Dilek, Ürün Yayınları, Ankara 2023, 196 pages.

Doç. Dr. Bilge KARGA GÖLLÜ

Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Adana, Türkiye.
bilgekarga2011@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received
19.08.2023

Kabul/Accepted
20.09.2023

Sayfa/ Page
137-143

Öz

Yazarın, ulusal ve uluslararası toplantılarda sunduğu bildiri ve çeşitli dergilerde yayımladığı tanıtma yazılarından oluşan eseri, divan edebiyatının yaşadığı değişik ülke ve şehirlerden izler taşıması yönüyle değerlidir. Ayrıca kitapta bulunan pek çok yazıya elektronik ortam üzerinden veya basılı kaynaklardan ulaşım sağlanamamaktadır. Yazıların belirli bir konu etrafında bir araya getirilmesi bu yönüyle de araştırmacıların ihtiyacını karşılamaktadır. Bildiriler ve Tanıtımlar başlığında toplam 18 yazının bulunduğu eserde Afganistan, Belgrad, Bombay, Filistin, Hindistan, İskenderiye, Kafkasya, Kahire, Kıbrıs, Kırım, Mısır, Potifar, Rusya vb. coğrafyalardan bilgi içeren yazılar bulunur. Tanıtımı yapılan eserlerin dördü eski harfli olup yazarın kişisel kütüphanesine aittir. Merak uyandırıcı bilgiler sunan eser tanıtma yazıları ve bildiriler kitaplaştırılırken yazar tarafından tekrar gözden geçirilmiş ve titizlikle hazırlanmıştır. Bu çalışmada ise kitapta yer alan her bildiri ve eser tanıtma yazısının içeriği açıklanmış, konu hakkında yapılan benzer çalışmalardan farkları da ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türk kültür ve edebiyatına katkı sağlayan ve yazarın çok yönlü bakış açısını gösteren eserin değerlendirmesinin genç araştırmacılar için ufuk açıcı olacağı düşünülmektedir.

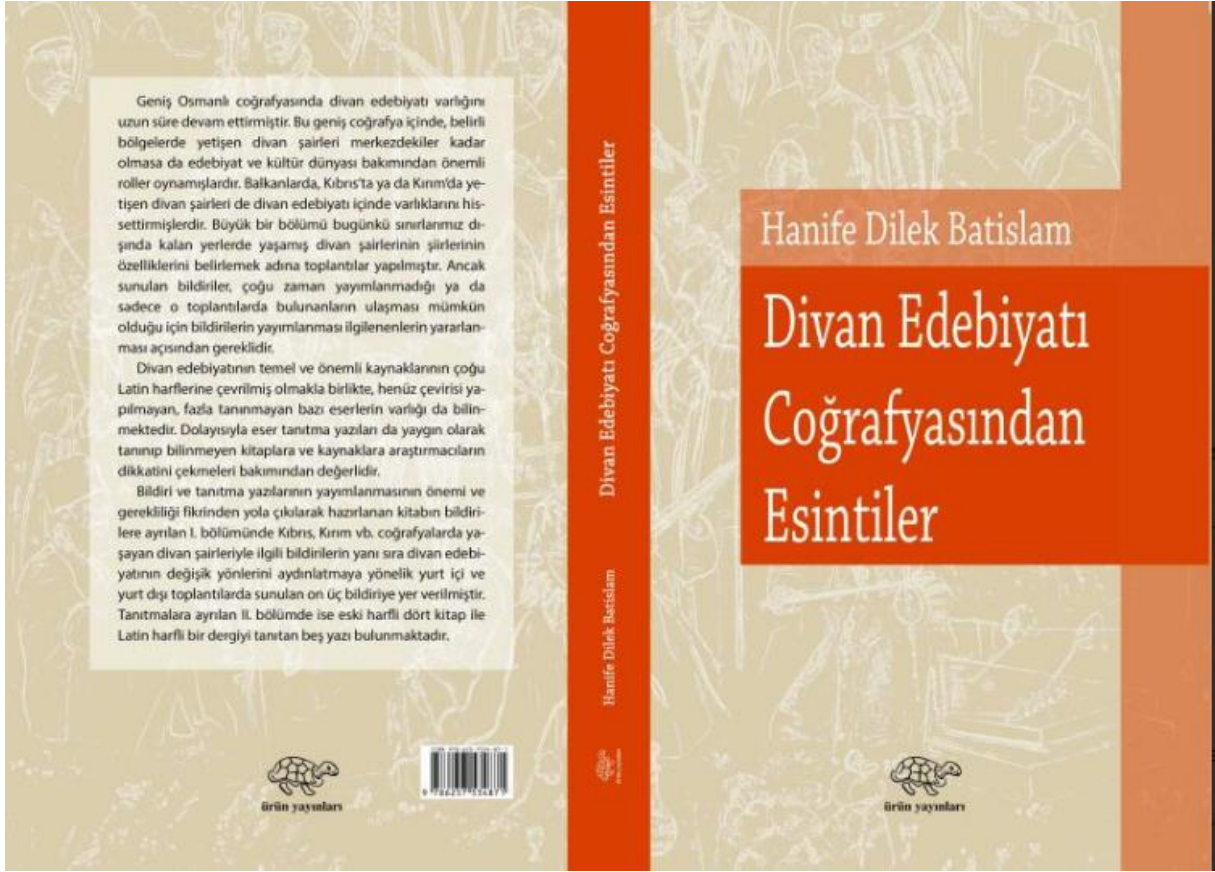
Anahtar Kelimeler: Divan edebiyatı, coğrafya, eser inceleme, bildiriler, tanıtımlar.

Abstract

The work, which consists of the papers presented by the author at national and international meetings and introductory articles published in various journals, is valuable in that it carries traces of divan literature from different countries and cities. In addition, many articles in the book cannot be accessed via electronic media or printed sources. Bringing the articles together around a specific topic also meets the needs of researchers in this respect. In the work, which contains a total of 18 articles under the title of Papers and Introductions, Afghanistan, Belgrade, Bombay, Palestine, India, Alexandria, Caucasus, Cairo, Cyprus, Crimea, Egypt, Potiphar, Russia etc. There are articles containing information from geographies. Four of the promoted works are in old letters and belong to the author's personal library. The introductory articles and papers, which present intriguing information, were reviewed by the author and prepared meticulously while they were being published into a book. In this study, the content of each paper and introduction articles in the book were explained, and their differences from similar studies on the subject were tried to be revealed. It is thought that the evaluation of the work, which contributes to Turkish culture and literature and shows the author's multifaceted perspective, will be an eye-opener for young researchers.

Keywords: Divan literature, geography, study of works, papers, presentations.

Atf/Citation: Karga Göllü, B. (2023). Divan Edebiyatı Coğrafyasından Esintiler, Batislam, Hanife Dilek, Ürün Yayınları, Ankara 2023, 196 s., Ürün Yayınları, Ankara 2023, 196 s. *MECMUA-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* ISSN: 2587-1811 8(16), 137-143.

Yazar, 2000-2017 yılları arasında ulusal ve uluslararası toplantılarda sunduğu bildiriler ile eser tanıtma yazılarını çeşitli düzenleme ve eklemelerle bu kitapta bir araya getirir. Yazıların daha önce yayımlandığı kitaplar veya dergiler “ulaşılabilir olma” yönüyle incelendiğinde, makale olarak basılan bazı yazılar elektronik ortam üzerinden elde edilebilirken bildiri kitaplarında veya basılı dergilerde kalmış olanların bir kısmına erişim sağlanamadığı görülür¹. Bildiri ve tanıtımların kitap hâline getirilmesinin araştırmacılar bakımından bir gereklilik olduğu söylenebilir.

Çalışma, *Bildiriler* ve *Tanıtmalar* ismini taşıyan iki bölümden oluşur. *Bildiriler* adı altında 13 bildiri², *Tanıtmalar* başlığında ise çeşitli dergilerde yayımlanan 5 araştırma bulunur. Çalışmaların ortak yönü şair ve eser muhtevası yönüyle Kafkasya, Kıbrıs, Kırım, Hindistan vb. coğrafyalara dair bilgiler içermesidir. Kitap, bu özelliğiyle divan edebiyatının farklı coğrafyalarından esintiler sunar. Ancak kimi yazılar doğrudan kitap ismi ile uyum sağlamamaktadır (*Cinânî'nin Hediye Konulu Şiiri*, *Şeyh Gâlib'in Mevlânâ Methiyeleri* vb.). Yazar bu durumu divan edebiyatının farklı yönlerini aydınlatmaya yönelik yazılara da yer vermesiyle açıklar. Yazıların sürükleyiciliği eserin bir solukta okunmasını sağlarken alanda çalışan genç araştırmacılara da yeni fikirler verir. Kitabın sonunda eserdeki yazıların ilk basımlarını gösteren bir liste ile özel adlar dizini de vardır. Dizinde yer alan Afganistan, Belgrat, Bombay, Filistin, Hindistan, İskenderiye, Kafkasya, Kahire, Kıbrıs, Kırım, Mısır, Potifar, Rusya gibi isimler, kitabın başlığıyla olan uyumunu gözler önüne serer.

Bildiri ve *Tanıtmalar*, yayımlanma sırasına göre (eskiden yeniye) kitapta yer alır. Aşağıda şair, eser vb. bakımından bağlantılı çalışmaların tanıtım ve değerlendirmesi arka arkaya sunulmuştur. Okura faydalı olması açısından da yazılar *Bildiri* ve *Tanıtmalar* başlığında kitap düzenindeki sıra numarası verilerek tanıtılmıştır.

Kaytazâde Mehmet Nâzım Efendi'nin Mersiyeleri (1) başlıklı yazıda şairin (1857-1924) 1993 yılında *Ruh-ı Mecruh-Şiirler*³ ismiyle yayımlanan/bir araya getirilen şiirleri arasındaki 7 mersiye üzerinde durulur. Üç mersiye Kerbelâ Olayı, Lefkoşa Mevlevihânesi Şeyhi Hazret-i Safvet Dede ve şairin annesinin ölümü hakkındadır. Biçim ve içerik yönüyle incelenen mersiyeler arasında şairin oğlu Gâlib ve eşi Zehrâ Hanım adına iki kişi için yazılan bir mersiye ile Kıbrıs Hâkimü'ş-şer'i Nu'man Efendi için Nu'man Efendi'nin eşinin dilinden söylenen iki mersiye, örneğine az rastlanması bakımından ilgi

çekicidir. Divan edebiyatı ve halk edebiyatındaki benzer şiirlerden de bahseden yazar şairin mersiyelerinin orijinal yanını ortaya koyar. Hem divan hem de geçiş döneminin edebî özelliklerini yansıtan mersiyeleler, Kıbrıslı bir şairin yakın çevresine işaret eder. Recâizâde Mahmud Ekrem'e yazılan *İzhâr-ı Teessür* ise Kıbrıs'ın güçlü şairlerinden Kaytazzâde Mehmed Nâzım Efendi'nin edebî ilişkileriyle ilgili önemli bilgiler verir.

Ömrü boyunca çeşitli kamu görevlerinde bulunan Lefkoşa doğumlu Kaytazzâde Mehmed Nâzım Efendi'yle ilgili daha önce bazı çalışmalar yapıldığı eserden anlaşılmaktadır. Yazarın, konu hakkında şimdiye kadar yapılan çalışmaları titizlikle tekrar gözden geçirdiği ve önemli tespitlerde bulunduğu görülür. Yazarın değerlendirmeleri, divan şiirinin son dönemlerini yaşadığı bir asırdaki edebî değişimlere ışık tutması yönüyle farklıdır. Aynı zamanda kitaptaki araştırmalar, Kıbrıs'taki bir şairin şiirlerinde divan şiiri geleneğinin nasıl yaşadığını görebilme fırsatını sunar. Bu amaca hizmet eden diğer çalışma *Kaytazzâde Mehmed Nâzım Efendi'nin Mevlânâ'ya Yazdığı Şiirler (4)*⁴ adını taşır. Burada da *Ruh-ı Mecruh-Şiirler*'deki Mevlânâ için (biri gazel, ikisi kıt'a ve kıt'a-i kebîre nazım şekliyle) yazılan 3 şiir ele alınır. Divan şairlerinin övgü söz konusu olduğunda kasideyi tercih etmelerine karşın şairin Mevlânâ övgüsünü gazel nazım şekliyle kaleme alması; bir şiirin *Şeyh Gâlib Dîvânı*'ndaki Mevlânâ'ya yazılan kaside ile vezin, kafiye, redif, içerik, söyleyiş vb. bakımından ilişkisinin tartışılması bu çalışmanın dikkat çekici yanlarından. Ayrıca şiirler, şairin Mevlânâ'ya duyduğu sevgi ve bağlılığa, Mevlevilik etkisinin Kıbrıs'ta nasıl cereyan ettiğine dair ipuçları verir. *Kaytazzâde Mehmet Nâzım Efendi'nin Kıt'aları*'nda (8) ise *Ruh-ı Mecruh-Şiirler* kitabındaki 14 kıt'a metni incelenir. Şairin kendisine hediye edilen bir resim için yazdığı kıt'aları öne çıkaran yazar, fotoğrafların arkasına veya altına söz yazma alışkanlığının edebî esere yansıma şekillerine dair örnekler tespit eder. Kıt'a nazım şeklinde mahlas kullanma yaygın olmamasına rağmen, üç kıt'asında mahlas bulunan şairin bu davranışı kıt'a nazım şeklinde yaşanan değişimi gösterir.

Yazar, *Kaytazzâde Mehmed Nâzım Efendi'nin Mevlânâ'ya Yazdığı Şiirler* ile *Şeyh Gâlib'in Mevlânâ'ya Yazdığı Dört Methiye* başlıklı makaleleri aynı yıl yayımlar. Kaytazzâde Mehmed Nâzım Efendi'nin bir şiiri ile *Şeyh Gâlib'in Mevlânâ'ya yazdığı kasidesinin benzerliği muhtemelen Şeyh Gâlib'in Mevlânâ Methiyeleri (5)* ismiyle kitapta yer alan çalışmaya yol açar. Benzerliği tespit eden yazar, bu sefer *Şeyh Gâlib Dîvânı*'ndaki Mevlânâ methiyelerine odaklanır. Gâlib'in dört methiyesini biçim, içerik ve dil-anlatım yönüyle değerlendirir. Tokatlı Ebubekir Kânî ile *Şeyh Gâlib'in şiirleri arasında benzerlikler yakalar. Bütün bu araştırmalar yazarın çok yönlü bakışını ortaya koyar. Kıbrıs yerel gazetelerinde Yâdigâr-ı Muhabbet (39 bölüm), Leyle-i Visâl (12 bölüm/yarım kalmış) isimli iki romanı; Yeni Zaman Gazetesi'nde yayımlanan Adem-i İhtiyâd adlı hikâyesi ile Feryâd-ı Garibâne isimli mensur eserleri de olan Kıbrıs'ın güçlü şairi Kaytazzâde Mehmed Nâzım Efendi'nin şiirlerinin bu şekilde farklı incelemelere konu olması hem Türk hem de Kıbrıs edebiyatına katkı sağlar.*

İki XVIII. Yüzyıl Tezkiresinde Yer Alan Kırimlı Şairler'de (2) İsmail Belig'in *Nuhbetü'l-âsâr Li-Zeyli Zübdeti'l-eş'âr*'ı ve Râmiz'in *Âdâb-ı Zurâfâ*'sındaki Kırimlı şairlerin bir dökümü ve değerlendirmesi yapılır. Batıslam, bu iki tezkireyi seçme nedenini Kırimlı şairlerin büyük bir bölümünün XVII. ve XVIII. yüzyıllarda yaşamış olmasıyla açıklar. Kırimlı şairler için tezkireler üzerinden yapılacak araştırmaların önemini şöyle dile getirir: “Eksiklik ve olumsuzluklarına rağmen Osmanlı sahasında yazılmış biyografik eserler ve tezkireler Kırimlı şairler hakkında bilgi alınabilecek kaynaklar arasında değerlendirilmesi ve dikkate alınması gereken kaynaklardır” (2023, s. 36). Yazar, iki tezkireden hareketle toplam 14 Kırimlı şair belirler. Yazarın çalışmasından yaklaşık on yıl sonra ve tezkireler üzerinden kaleme alınan bir makalede ise Batıslam'ın Belig ve Râmiz'de tespit ettiği Kırimlı şair sayısının değiştiği, eksik bir şekilde çalışmaya yansıtıldığı görülür⁵. Kırimlı şairler konusunda yapılan diğer çalışmalara bakıldığında yazarın bu şairlere dikkat çeken ilk araştırmacılarından olduğu ileri sürülebilir. Batıslam'dan sonra bu şairler hakkında çeşitli yazılar kaleme alınır ve bulgular, yazarın yüzyıl olarak (her ne kadar antoloji tipi tezkireler olsa da) çalışmasında XVIII. yüzyıl tezkirelerine odaklanma ön görüşünü doğrular. Araştırmalar XIII ve XIV. asırda yaşamış Kırimlı birer şairin olduğunu, XV. yüzyılda bir şairin bile adının bilinmediğini, XVI. yüzyılda 9, XIX. asırda 10 Kırimlı şairin varlığını ortaya koyar⁶. Kapsamlı bir çalışmayla, çoğu XVII-XVIII. yüzyılda yaşamış 56 Kırimlı şair tespit edilir⁷. Batıslam, kendisinden sonra yapılan bu inceleme ve değerlendirmelerden de kitabında bahseder.

Cinânî'nin Hediye Konulu İki Şiiri'nde (3) XVI. yüzyıl divan şairi Cinânî'nin kıt'a-i kebîre nazım şekliyle yazdığı “Latife-i Destâr”ı ile “Kaside-i Câme Der Medh-i Pâdişâh-ı Sultân Murâd Hân bin

Selîm Hân Rahmetu'llâhî 'aleyh" isimli kasidesi konu edilir. İlk şiir, verilmesi vaat edilen bir destarın şaire ulaşmaması hakkındadır. Şairin, destarı alamama nedenine yönelik şiirde sıraladığı ihtimaller (rüzgârın uçurması, hırsızın çalması vb.) ve yazarın olasılıklardan hareketle yaptığı çıkarımlar merak uyandırıcıdır. Cinânî'nin padişahın bir elbise istemesi üzerine kurgulanan ikinci şiiri ise o dönemde talebin arz aşası aracılığıyla yapılmasına ve şairlerin padişahın talepte bulunma yollarına ışık tutar. Ayrıca bu şiirlerin değerlendirilmesi hediye ile ilgili âdetler ve kelime kadrosu; dönemin ekonomik koşulları, şair-padişah ilişkisi gibi tarihî ve kültürel bilgiler sağlar.

Kânî'nin Mensur Letâ'ifnâme ve Hezliyyâtındaki Şerhler'de (6) XVIII. yüzyıl divan şair ve yazarlarından Tokatlı Ebûbekir Kânî'nin *Letâ'ifnâme ve Hezliyyâtındaki* beş şerh metni ile "şerh eyle" redifli bir şiiri ele alınır. "Allâme" isimli kişinin beyit şerhini hicveden Kânî, Allâme'nin cahilliğini ve şerh yapma konusundaki yetersizliğini dile getirir. Yazar, Kânî'nin bu şekilde, şerh yapılan beyti değil de kişiyi hedef almasıyla ilgili Kânî'yi eleştirir. Yazarın sözleri, şerhin nasıl yapılması gerektiğiyle ilgili araştırmacılara fikir verir:

Beklenen, şarihin değil şerhin eleştirilmesidir. Oysa burada hiciv doğrudan kişiye yani Allâme'ye yöneltmiştir. Şerhi yapan kişi, şerh kuralları gereği yapması gereken açıklamayı yeterince ayrıntılı bir şekilde yapmamış, onu eleştiren kişi de şerh metnini eleştirmesi gerekirken metnin yazarını eleştirmiştir (Batıslam, 2023, s. 66).

Şerhler arasında meşhur bir Farsça beyit şerhi yer alır. Bu beyte yapılan şerhleri doğru bulmayan Kânî "mühr-i zi-anber" ve "be-hırmen-i kâfûr" ifadelerini ayrıntılı şekilde açıklar. Yazar, Kânî'nin de müstehcen kelimeler kullanıp beyte çok farklı manalar yüklediğini ve beyit şerhlerinin bu nedenle tartışmaya açık olduğunu belirtir. Tezkire şerhlerinden ilki Allâme'nin Kânî Efendi'ye hediye olarak gönderdiği "Hak Subhanehu ve Te'âlâ" şeklinde başlayan bir tezkirenin şerhidir. Şerhin amacı yermek ve alay etmek olduğundan bilinen şerhlerden farklıdır. İkinci tezkire şerhi ise daha uzun olup Niş müftüsü Abdurrahman Efendi'nin Abdullah Efendi'ye yazdığı tezkirenin şerhidir. Kânî burada her kelimeyi tek tek açıklar. Alışılmış şerh örneklerine benzemeyen bu metinler merak uyandırıcıdır. Ancak, yazıda (muhtemelen bildiri sınırları nedeniyle) şerhlerin çeviri tam metinleri bulunmamaktadır. Kitabın verdiği imkânlar göz önüne alındığında, şerh metinlerinden seçilen bazı parçaların Latin harflerine aktarılmış hâliyle yazının ekine konulması daha faydalı olabilirdi.

Batıslam, divanlardaki manzum mektuplara benzer bir örneği Nâmık Kemal'in mektupları arasında tespit eder. **Nâmık Kemal'in Manzum Bir Mektubu'nda (7)** kaside nazım şekliyle yazılan ve 32 beyitten meydana gelen "Ehibbâ-yı kirâmdan bir zâta mektûb" başlıklı şiir işlenir. Şiirde, klasik kasidelerde pek rastlanmayan tegazzül de yer alır. Yazarın tespitine göre Nâmık Kemal benzer mektup örneklerinde görülen özellikleri yansıtmakla birlikte, dil ve anlatım yönüyle divan şiiri geleneğinden biraz uzaklaşır.

Yazar, 2003 yılında *Divan Şiirinde Aşık, Sevgili, Rakip Üçlüsü ve Ölüm* isimli makale yayımlar⁸. **Divan Şiirinde Ölüm (9)** ise daha önce bir sempozyumda sözlü olarak sunulur ve bildiri kitabında basılır.⁹ Bu iki çalışmanın kapsam yönüyle farklı olsa da sonuçlar bağlamında birbirini desteklediği görülür. Yeniden gözden geçirilerek kitaba alınan ve uzun soluklu çalışmaların ürünü olduğu anlaşılan yazıda divan şiirinde geçen ölüme dair âdet, uygulama ve inanışlarla ilgili ayrıntılı bilgiler bulunur. Divan şiirindeki ölüm bahsinin âşık-sevgili ve rakip üçlüsü bağlamında işlendiği sonucuna varılır.

Ahmet Yesevî'nin Hikâyet-i Mi'râcî'nda (10) dinî-tasavvufî halk edebiyatının ilk ve önemli temsilcilerinden Yesevî'nin hikmetleri arasında yer alan "Hikâyet-i Mi'râc" isimli mi'râciye değerlendirilir. Çalışmada metnin aslı ve dil içi çevirisi ile incelemesi bulunur. Bu zamana kadar miraçla ilgili bilgi veren kaynaklarda türün ilk örneklerinden sayılan Yesevî'nin şiirinden bahsedilmediği belirtilir. Şiirin özellikle Hz. Peygamber'in Allah ile konuştuğu ve ümmeti için ömür ve başışlanma dilediği kısmının diğer mi'râciye örneklerinden içerik olarak farklı olması önemli bir boşluğu doldurur.

Bir Kafkas Hikâyesinde Göç'te (11) Osman Çelik'e ait *Efsaneler, Hikâyeler, Portreler* kitabındaki *Nenof* (Büyükanne) isimli hikâyeden hareketle Nenof'un gözünden göç değerlendirilir. Savaşın önce ve sonra Kafkasya'nın içinde bulunduğu durum, bir göçmen kadının duygulanımları bu hikâyeden gözlenebilmektedir. Nenof'un göçten sonra geleneklerin yaşatılması vb. önerileri millî benliğin korunması anlamında tavsiye niteliğindedir.

Gazelde Redif Kullanımı ve Sehi'nin Kadeh Redifli Gazeli (12), 2016 yılında bir çalıştayda sunulur (Divan Şiirinin Anlam Dünyası Çalıştayı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi/23 Aralık, İstanbul), ardından makale olarak yayımlanır.¹⁰ Bazı değişikliklerle kitaba dâhil edilir. 15 divan şairinden 23 kadeh redifli gazeli belirleyen yazar, Sehi'nin şiirini seçme nedenini hemen bütün beyitlerin “kadehle bağlantılı belirli bir anlam ilgisi etrafında toplanması” olarak açıklar. 8 beyitten oluşan gazeli çeviri ve değerlendirmesiyle verdikten sonra Sehi'nin gazelindeki anlamın büyük ölçüde kadeh-dudak ilgisi çevresinde yoğunlaştığı vurgulanır. Kelime redifli gazelerde redif-anlam ilgisi daha sıkı olduğu için böyle gazellerin “yek-âhenk” ya da “yek-âvâz” olma ihtimalinin arttığı bilgisi ise yazının değerli bulguları arasındadır.

Müftü Hilmi Efendi'nin Hala Sultan Câmi'ine Hediye Edilen Levha İçin Yazdığı Kaside'de (13) Hala Sultan (Ümmü Harâm bint Milhân b. Halide'l-Ensâriyyel-Hazreciyye) türbesine II. Sultan Mahmud tarafından gönderilen bir kabartma levha için Kıbrıs müftüsü Hilmi Efendi'nin (1782-1847) yazdığı kasidede harflerin özelliklerinden de faydalanılarak elifnâmelerdeki içeriğe benzer şekilde alışılmışın dışına çıkılmış olması, şiirin klasik kasideden farklarının ortaya konulması araştırmannın katkıları arasındadır. Kaside Kıbrıslı bir divan şairinin yaşadığı dönemde tanık olduğu bir olaya duyarlılığını ve tarihî bir hadiseye bakış açısını göstermesi bakımından da önemlidir.

Tanıtmalar başlığındaki yazıların dördü eski harfli eserler üzerine olup geneli yazarın kişisel kütüphanesinde bulunmaktadır. **Tiyatro Eseri Hz. Yûsuf ve Misyonerlik'te (1)** Gerdiner'in *Hazret-i Yusuf, Çoban, Köle, Hükümdar, Tevrat'tan Bir Facia-i İhtiras* adlı üç perdelik oyunu değerlendirilir. Eserin mütercimi Belkıs Sami olup oyun Amerikan Misyoner Heyeti tarafından 1923 yılında İstanbul'da basılır (84 sayfa)¹¹. Yazar, eser hakkında bilgi verdikten sonra İslam anlatımıyla Tevrat'taki Yûsuf kıssasını da karşılaştırır. Çalışma sonucunda Belkıs Sami'nin esere eklemeler yaptığını ve eserin tercümeden ibaret olmadığını ortaya koyar. Eserin “E.Kold” imzası taşıdığını, edinilen bilgilere göre bu kişinin kız öğrencilerin eğitim gördüğü azınlık okullarından birinde öğretmen olduğunu ve ithafta adı geçen Fatma ile Zekiye Hanımlara özel ders verdiğini belirtir. Yazarın kendi kütüphanesindeki bu eseri incelemesi, Türkiye'deki misyonerlik faaliyetlerinin yazılı bir belgesinden bilim dünyasının da haberdar olmasına imkân tanır.

Sabah gazetesi yazarlarından Selanikli Tefvik'in kaleme aldığı **Musavver Hindistan Seyahatnâmesi (2)**, eserin yazıldığı dönem Hindistan'ını değişik yönleriyle tanıtan resimli bir seyahatnâmedir. Eserin orijinal yanı Selanikli Tefvik'in Hindistan'ı gezip görmeden sadece yazılı kaynaklardan faydalanarak eserini yazmasıdır. 1318 yılında İstanbul'da Mihran Matbaası'nda basılan derleme niteliğindeki bu eser, içerdiği resimlerle de ilgi çekicidir.

Doğu Büyük Ülkü Gazetesi (3), yayın hayatına Zonguldak'ta II. Dünya savaşı yıllarında (Ekim 1942) başlayan derginin yazarın elinde bulunan Ekim 1942-Ekim 1945 arasındaki 6 cildi üzerine kaleme alınır. 1949 senesinde yayına son veren derginin içeriğinin bir araştırmaya konu olması hem Zonguldak'ın hem de ülkenin tarihî, siyasî ve kültürel dokusuna katkı sağlar. Dönemin kültürel yapısı, toplum hayatı, Zonguldak'a ait bazı bilgiler, edebiyat ve fikir adamlarının yazılarının bulunabileceği bu dergide “Zonguldak'ta Neler Oluyor?” başlıklı anket dikkat çekicidir. Düzenli olarak uzun süre dergide yer alan “Türklük Nedir” konulu anket ise dönemin önde gelen yazar ve politikacılarının görüşlerini öğrenme fırsatı sunar.

Meşrutiyet Döneminde Kadınlar İçin Yazılmış Bir Eser: Mir'atü'l-Beyt (4) Dr. Hüseyin Remzi Bey tarafından yazılan eserin ilk baskısının tanıtımıdır. 22 Mart 1306 tarihli olup İstanbul Âlem matbaasında basılan kitap (284 sayfa), yazarın kişisel kütüphanesinde bulunmaktadır. Eser mukaddime ve 3 bölümden oluşur. Eser ön sözü II. Abdülhamit döneminde kadınların eğitimi yönünden önemli adımlar atıldığını gösterir. Aile hayatı, ev işleri, temizlik, sağlık, hastalık, sağlığın korunması gibi çeşitli konularda bilgi barındıran eserin “Lahika” bölümü ise genç kızlara ve hanımlara öğüt veren yazılar içerir. Bu bölümdeki 32 beyitlik şiir, dönemin düşünce yapısını göstermesi yönünden güzel bir örnektir. Eserde bir yandan kadına geleneksel bakışın etkileri yansıtılırken bir yandan da pek çok yönden Fransız eğitim kurumları ve eğitim anlayışının örnek alındığı yazarın tespitleri arasındadır.

Kerküklü Mehmed Mihrî'nin Sudan Seyahatnâmesi'nde (5) şair ve dilci Mehmed Mihrî'nin (1849 Kerkük-?) kaynaklarda hakkında pek bilgiye rastlanmayan seyahatnâmesi işlenir. Eserini kaleme alırken hem kendi izlenimlerinden hem de kaynaklardan yararlanan Mehmed Mihrî'nin, seyahatnâmesinde

resimlere, haritalara, çizimlere ve prensin av maceralarının yer aldığı fotoğraflara yer vermesi eseri ilginç hâle getirir. Ayrıca Mısır ve Sudan'ı fetheden Yavuz Sultan Selim için yazılmış manzume tarihî açıdan değerlidir.

Bildiri ve tanıtma yazılarının gözden geçirilerek yayımlandığı bu kitap muhteva bakımından değişik coğrafyalarla bağları olan Türk tarihi ve edebiyatına ışık tutmaktadır. Yazar'ın çok yönlü bakış açısı ve çalışma alanlarının bir ürünü olan eserin genç araştırmacılar tarafından merakla okunarak onlara yeni fikirler vereceği umulmaktadır.

Kaynakça

- Azgın, B. ve Fedai, H. (1993). *Kaytazzâde Nâzım Efendi ruh-ı mecruh-şiiirler*. KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Batıslam, H. D. (2003). Divan şiirinde âşık, sevgili, rakip üçlüsü ve ölüm. *Folklor/Edebiyat*, 9 (34), 186-199.
- Batıslam, H. D. (2011). Divan şiirinde ölüm, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, "Ölüm sanat ve mekân Sempozyumu"* (04-05 Kasım 2010, İstanbul) s. 119-132, (G. G. Acar, der.) Dakam Yayınları.
- Batıslam, H. D. (2017). Gazelde redif-anlam ilgisi bağlamında Sehî'nin kadeh redifli gazeli. *Littera Turca, Journal of Turkish Language and Literature*, 3(1), 44-55.
- Batıslam, H. D. (2023). *Divan edebiyatı coğrafyasından esintiler*. Ürün Yayınları.
- Güngör, Ö. (2016). Tezkirelere göre Kırmırlı dîvân şairleri. *III. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu*, Bakü, Azerbaycan (25-27 Mayıs), 1, 531-534.
- Kurnaz, C. ve Çeltik, H. (2009). Hanlık dönemi Kırmırlı şairleri hakkında bazı tespit ve değerlendirmeler. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 51, 276.
- Kurnaz, C. ve Çeltik, H. (2012). *Osmanlı dönemi Kırmırlı edebiyatı*. Kurgan Edebiyat.
- Sefercioğlu, M. N. (2011). Kaytaz-zâde Nâzım'ın "Rûh-ı Mecrûh"unda Mevlânâ ve melevîlik. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 6, 177-188.
- <https://www.folkloredebiyat.org/OncekiSayilar.aspx> Erişim: 04.08.2023/15:58

Sonnotlar

¹ Batıslam, H. D. (2006). İki XVIII. yüzyıl tezkiresinde yer alan Kırmırlı şairler. *Folklor/Edebiyat*, C. 12, 48, 169-179 (Makaleye erişim sağlanamamaktadır. Derginin sayıları için bk.: <https://www.folkloredebiyat.org/OncekiSayilar.aspx> Erişim: 04.08.2023/15:58). Ayrıca yazarın (kitabında yer verdiği) şu çalışmalarına da elektronik ortam üzerinden ulaşılammamaktadır: "Bir Kafkas Hikâyesinde Kadın Gözünden Göç", "Divan Şiirinde Ölüm", "Doğu Büyük Ülkü Gazetesi (Doğu Dergisi)", "Kerküklü Mehmed Mihri'nin Sudan Seyahatnâmesi". "Kıbrıs Müftüsü Hilmi Efendi'nin Hala Sultan Câmî'ine Hediye Edilen Levha İçin Yazdığı Kaside", "Manzum Mektuplar ve Namık Kemal'in Bir Manzum Mektubu", "Musavver Hindistan Seyahatnâmesi", "Tiyatro Eseri Hz. Yusuf ve Misyonerlik", bk. Batıslam, H. D. (2023). *Divan edebiyatı coğrafyasından esintiler*. Ürün Yayınları.

² *Bildiriler* adı altında toplanan yazıların bazılarının, eser sonundaki "Kitapta Bulunan Yazılar ve İlk Basımları" başlıklı kısımda makale hâlinde yayımlandıkları dikkati çeker. Bu bildirilerin ilk baskıları makale olarak yapılmıştır. *Bildiriler* bölümüne paralel olarak künyenin bütünüyle bildiri şeklinde düzenlenmesi kitabı daha kullanışlı hâle getirebilirdi.

³ bk. Azgın, B. ve Fedai, H. (1993). *Kaytazzâde Nâzım Efendi Ruh-ı Mecrûh-Şiiirler*. KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.

⁴ Bu çalışmadan dört yıl sonra konu tekrar başka bir araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Kapsam yönüyle her iki çalışmanın benzer olduğu dikkati çekse de Batıslam'ın çalışmasına göre bu araştırmanın sonuçları daha sınırlıdır. Ayrıca bahsedilen makalede Batıslam'ın çalışması görülmemiştir. Yazar ise kitabında kendisinden sonra yapılan çalışmayı da göz önüne almıştır: Sefercioğlu, M. N. (2011). Kaytaz-zâde Nâzım'ın "Rûh-ı Mecrûh"unda Mevlânâ ve Melevîlik. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 6, 177-188.

⁵ Batıslam Belîğ'de 7 (Remzî, Rezmî, Şâhî, Ârifî, 'Âlî, Lutfî, Şefî'î), Râmiz'de 7 (Besîm, Rahmî, Fûrûgî, Reşîd, Lâyhî, Rızâ Efendi/aynı adda 2) şaire ulaşırken kendisinden yıllar sonra yazılan bir makalede Râmiz tezkiresinde 1, Belîğ tezkiresinde 2 şair olduğu belirtilmiş ve eksik bilgi verilmiştir. Batıslam'ın konu hakkındaki çalışması da görülmemiştir. bk. Güngör, Ö. (2016). Tezkirelere göre Kırmılı dîvân şairleri. *III. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu*, Bakü, Azerbaycan (25-27 Mayıs), 1, 531-534.

⁶ Kurnaz, C. ve Çeltik, H. (2009). Hanlık dönemi Kırm şairleri hakkında bazı tespit ve değerlendirmeler. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 51, 276.

⁷ Geniş bilgi için bk. Kurnaz, C. ve Çeltik, H. (2012). *Osmanlı dönemi Kırm edebiyatı*. Kurgan Edebiyat.

⁸ Batıslam, H. D. (2003). Divan şiirinde âşık, sevgili, rakip üçlüsü ve ölüm. *Folklor/Edebiyat*, 9(34), 186-199.

⁹ Batıslam, H. D. (2011). Divan şiirinde ölüm, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, "Ölüm sanat ve mekân Sempozyumu"* (04-05 Kasım 2010, İstanbul) [içinde s. 119-132] [Derleyen: Gevher Gökçe Acar] Dakam Yayınları.

¹⁰ Batıslam, H. D. (2017). Gazelde redif-anlam ilgisi bağlamında Sehî'nin kadeh redifli gazeli. *Littera Turca, Journal of Turkish Language and Literature*, 3(1), 44-55.

¹¹ Kayseri Raşid Efendi ve Seyfettin Özege katalogunda da eserin mevcut olduğu bilgisi verilmiş, yazarın kişisel kütüphanesindeki matbu eser esas alınmıştır.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Doç. Dr. Bilge KARGA GÖLLÜ

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede "Etik Kurul İzni"ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.